

УДК 340.1

DOI: 10.33663/1563-3349-2026-99-41

ISSN 1563-3349

В. В. НОВІЦЬКИЙ

ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ДИСКРЕЦІЇ В УКРАЇНІ

Запропоновано такі шляхи та методи удосконалення інституту юридичної дискреції в Україні: а) розробити єдину та систематизовану доктринальну концепцію стратегічного розвитку інституту юридичної дискреції в Україні; б) прийняти рамковий Закон України «Про юридичну дискрецію в Україні». Доведено, що симбіоз доктринальної концепції стратегічного розвитку інституту юридичної дискреції в Україні за пріоритетами поєднання із затвердженням відповідного рамкового закону та подальшим внесенням предметних змін до процесуальних кодексів України, інших нормативно-правових актів, є стратегічним орієнтиром у реалізації шляхів удосконалення ефективності такого механізму регулювання суспільних відносин, як юридична дискреція.

Ключові слова: доктринальна концепція, інститут юридичної дискреції, права людини, дискреційні повноваження, дискреційні рішення, судова дискреція; нормативно-правовий акт; рамковий закон, процесуальні кодекси.

Novitskyi Vladyslav. Ways and methods of improving the institute of legal discretion in Ukraine

The author of the article proposed the following ways and methods of improving the institution of legal discretion in Ukraine: a) to develop a unified and systematic doctrinal concept of strategic development of the institution of legal discretion in Ukraine; b) to adopt a framework Law of Ukraine «On Legal Discretion in Ukraine». The article expresses a clear conviction that the symbiosis of the doctrinal concept of strategic development of the institution of legal discretion in Ukraine, prioritizing its approval in the framework Law of Ukraine “On Legal Discretion in Ukraine” and subsequent substantive amendments to the procedural codes of Ukraine as well as other regulatory and legal acts, is a strategic guideline for improving the effectiveness of such a mechanism for regulating social relations as legal discretion.

Key words: doctrinal concept, institution of legal discretion, human rights; discretionary powers, discretionary decisions, judicial discretion, normative legal act, framework law, procedural codes.

Постановка проблеми. Інститут юридичної дискреції в сучасних реаліях України – це, з одного боку, доктринально-правозастосовний виклик для всієї юридичної спільноти нашої держави, а враховуючи інші аспекти, ми маємо справу із сучасним, функціональним та продуктивним механізмом, який має постійно зростаючий потенціал власної ефективності для реалізації ключової мети. Це охорона та захист прав людини і громадянина. Фундаментальний базис юридичної дискреції, дискреційних повноважень посадових та службових осіб органів законодавчої, виконавчої і судової влади, їхніх ідеологічних джерел, таких реалізаційних ризиків, як: термінологічні основи, законодавче регулювання, правозастосування з боку чиновників та суддів, має свої витoki в принципах, підходах, а також правових орієнтирах теорії та філософії права. На нашу думку, саме такий вектор юридичної доктрини дозволяє пізнати причини, наслідки та їхні системні зв'язки у дослідженні правових явищ і відповідних тенденцій з можливістю їхнього прогностичного передбачення для своєчасного, нагального та адаптаційного реагування в процесі ухвалення управлінських рішень.

Потрібно окремо звернути увагу на акценти відповідності окремих частин з єдиним цілим у їхньому самостійному і симбіотичному розвитку. Йдеться про мінімізацію можливих суперечностей під час правозастосування та узгодженість між такими правовими категоріями та інструментами регулювання суспільних відносин, як: дискреційні повноваження і принципи права; юридична визначеність дискреційного понятійно-категоріального апарату та оціночні поняття, які часто обумовлені філософським підтекстом; балансування між суб'єктивним і об'єктивним трактуваннями змісту правових складників інституту юридичної дискреції загалом та дискреційних повноважень зокрема; юридична дія засобів і способів законодавчо-управлінського регулювання та процесів мобільної дерегуляції; дискреційні повноваження та зловживання владою і службовим становищем; охорона, захист прав людини і громадянина та дискусія щодо перебирання суддями повноважень чиновників органів державної влади (суди – теж державна влада!) в процесі суддівського контролю за реалізацією останніми їхніх дискреційних повноважень. Фактично науковий пошук шляхів і методів модернізації обраного об'єкта дослідження повинен бути зосередженим на спробах, підходах та рішеннях щодо мініміза-

ції можливих негативних проявів вищезазначених дискреційних суперечностей і ризиків та вирішення окреслених правозастосовних питань функціональної, а також реалізаційної ефективності інституту юридичної дискреції відповідно до нормативних механізмів законодавчого регулювання в Україні з урахуванням досвіду інших держав, зокрема країн Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику аналізу доктринальних і правозастосовних прогалин у регулюванні суспільних відносин в сфері інституту юридичної дискреції та пошуку шляхів і методів їхнього вирішення займалися А. Барак, О. Балинська, Р. Ванджурак, О. Губська, Н. Задирака, Я. Іванченко, П. Куфтирєв, Д. Капелюк, Н. Кушакова-Костицька, М. Ковалів, Т. Михайліна, М. Рісний, М. Сидор.

Мета статті полягає у дослідженні, пошуку конкретних шляхів та методів доктринального і правозастосовного розвитку інституту юридичної дискреції крізь призму чітких рекомендацій щодо внесення змін до законодавства України у питаннях регулювання даної сфери суспільних відносин, яка прямо пов'язана з процесом реалізації суддями і чиновниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування їхніх дискреційних повноважень.

Виклад основного матеріалу. Свого часу Наталія Задирака запропонувала таку дослідницьку позицію, відповідно до якої традиційно в науковій літературі дискреційні повноваження поділяють на: 1) дискрецію адміністративного суду під час розгляду (перегляду) адміністративної справи та прийняття судового рішення; 2) дискрецію суб'єкта державного управління при вирішенні підпорядкованого питання [1]. Ми переконані в тому, що, застосувавши предметну трансформацію згаданої правової конструкції, буде корисним та продуктивним віддзеркалити її для схематичного дороговказу в процесі пошуку та авторських пропозицій з удосконалення доктринального і прикладного функціоналу дискреційних повноважень суддів, а також чиновників державних органів влади. Даний дискреційний поділ був сформований представницею адміністративної галузі права, однак, з точки зору теорії права, ми радимо віднести таку класифікацію до вузького підходу, оскільки він стосується лише конкретно визначеної сфери суспільних відносин. Проте, виходячи з широкого підходу доктринального пізнання, пропонуємо розглянути таку правозастосовну концеп-

цію: 1) судова дискреція універсального порядку, яка реалізує своє призначення незалежно від виду судочинства та юрисдикції судової інстанції крізь призму професійного виконання суддями своїх дискреційних повноважень; 2) юридична дискреція державних органів влади в особі інституцій державного управління і місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб, які виконують свої дискреційні повноваження. Розподіл такого дискреційного формату порівняно з його «адміністративним попередником» має ширший діапазон юридико-предметної дії та охоплює всю систему судочинства в Україні, а також управлінські функції кожного чиновника, який уповноважений приймати дискреційні рішення. Саме заданий вектор тематичного пізнання є найбільш оптимальним для дослідження конкретних аспектів і питань, які мають прогалини наукового трактування та нормативного регулювання в сфері інституту юридичної дискреції.

Звернемо свою увагу на таку позицію науковців та правників: «на нормативному рівні в українському законодавстві свобода судового розсуду не встановлюється. Вона визначається судом у конкретному випадку, зважаючи на специфіку правозастосовної ситуації, що також не вбачається правильним. Лімітування свободи правозастосовного розсуду на нормативному рівні має бути встановлено як щодо рішень адміністративних органів, так і щодо судових рішень» [2]. Одразу постають цілком логічні міркування, які можуть мати потенційні суперечності у проблематиці підходів до обмеження свободи суддівського розсуду, як такої обставини, що позиціонується у контексті вільного та незарегульованого дискреційного правозастосування. Ми переконані в тому, що окреслена проблематика має екзистенціальний вимір доктринального та законодавчого порядку.

По-перше, слід враховувати цілий комплекс критично значущих передумов та причинно-наслідкових зв'язків, а саме: а) виклики нашого часу – пандемії, війни, внутрішня та зовнішня міграція населення, кризові явища в економіці та соціальному житті громадян. Крім того, у зв'язку з даними обставинами виникає проблематика кореляції таких факторів, як: суспільного та приватного інтересу, публічних і приватних прав людини, співвідношення між собою інституції прав та обов'язків з боку громадян і держави; б) об'єктивність запиту громадянського суспільства на утвер-

дження чинних та пошук нових дієвих і реалістичних механізмів охорони, захисту прав людини; в) сучасну актуальність інституту юридичної дискреції, потрібно розробити і запропонувати єдину, доктринальну концепцію стратегічного розвитку юридичної дискреції в Україні. виходячи з дослідницьких позицій теорії та філософії права. Ключова ознака такого підходу полягає в тому, що ми конкретизуємо та масштабуємо правозастосовну сферу юридичної дискреції з інтерпретаційним застосуванням незалежно від галузі права та/або сфери суспільних відносин, а не лише виходимо з адміністративно-управлінських орієнтирів.

Потрібно підкреслити ту обставину, що пропозиції згаданої концепції юридичної дискреції охоплюють широкий діапазон предметного наукового пошуку, тому ми зупинимось на основних ідеях цілісної архітектури дискреційної доктрини. На нашу думку, зміст даної концепції має охоплювати такі складові:

І. інститут юридичної дискреції та фундаментальні принципи права. Ключова ідея полягає в тому, щоб визначити чітку систему основоположних принципів права, які є основою для реалізації функцій інституту юридичної дискреції. В даному контексті пропонуємо виокремити такі принципи права, як: 1) повага до законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина; 2) з одного боку, неприпустимість протиправного втручання органів державної влади та місцевого самоврядування в суспільні відносини прав людини та громадянина, а з іншого – питання пропорційності відповідного, але вже законного втручання, яке передбачене законодавством України; 3) рівність всіх громадян перед законом; 4) законність; 5) верховенство права; 6) пропорційність; 7) правова визначеність; 8) своєчасне правове регулювання. Парадигма такого процесу потребує предметного з'ясування цілого комплексу складових, а саме: а) практичне призначення зазначених принципів права для внутрішнього функціонування інституту юридичної дискреції в Україні; б) процес реалізації функцій і завдань перерахованих принципів права під час виконання суддями та чиновниками органів державної влади і місцевого самоврядування їхніх дискреційних повноважень; в) співвідношення та причинно-наслідкові взаємозв'язки між окресленими принципами права і дискреційними повноваженнями суддів, а також чиновників державних органів влади;

II. понятійно-категоріальний апарат юридичної дискреції та філософія права. Інститут юридичної дискреції загалом та дискреційних повноважень зокрема складається із системи юридичних термінів, дефініцій, які часто мають оціночний, суб'єктивний та філософський зміст і тлумачення. Саме в такому контексті прослідковується логічний зв'язок між теорією права, інститутом юридичної дискреції та філософією права. В межах сутнісного призначення таких понятійних категорій, як: розсуд, судовий розсуд, межі розсуду, межі судового розсуду, доктрина права, в свою чергу, виокремлює низку термінологічних складників з вищезазначеними акцентами правозастосування в процесі реалізації суддями та/або чиновниками органів державної влади і місцевого самоврядування їхніх дискреційних повноважень, а саме: інтелектуально-вольова діяльність, свобода вибору, на власний розсуд, особисте переконання судді. Враховуючи функціональну природу інституту юридичної дискреції, зазначені понятійні компоненти мають пропорційно зростаючу застосовну вагу та потребують особливої уваги в контексті відповідного тлумачення і праворозуміння. В запропонованій концепції юридичної дискреції потрібно сформувати чітке, наближене до офіційного тлумачення кожного із вищезгаданих понять крізь призму принципів теорії права і судової практики Європейського суду з прав людини, а також судових рішень судів України;

III. юридична дискреція в інших галузях права через посередництво доктринальних підходів теорії права, знаходить свої базові орієнтири правозастосування у контексті взаємозв'язків з такими парадигмами, як: а) принципи теорії права; б) системно-предметна адаптованість юридичної дискреції в інших галузях права з фундаментальними, дискреційними засадами теорії права; в) юридичні гарантії правореалізаційної мети, яка головним чином полягає в охороні та захисті прав людини і громадянина. Така галузева система в рамках єдиної концепції юридичної дискреції прагматично допомагає нам згрупувати в її межах дискреційні підходи за напрямками адміністративного, конституційного, цивільного та кримінального права і відповідних процесуальних норм. Фактично це одна з перших спроб комплексного дослідження даного інституту, як єдиного та неподільного об'єкта пізнання в теорії права, а не лише процес наукового пошуку за напрямом правового меха-

нізму і предметного інструментарію окремої галузі права та сфери суспільних відносин;

IV. дискреційні повноваження суддів та реалізація правосуддя в Україні. Ми переконані, що виходячи з позицій доктрини теорії права та правозастосовної практики, проблематика дискреційних повноважень суддів заслуговує на одне з центральних місць у всій концепції юридичної дискреції. Така думка відповідає дійсності, оскільки судова система України, це за своєю суттю та ієрархією найвища інстанція, яка покликана захистити права людини і громадянина у випадку їх порушення, невизнання та/або оспорювання за умови, що вони не були захищені на рівні державних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Важливо та необхідно професійно дослідити ряд актуальних питань, а саме:

а) специфіка дискреційних повноважень судді в процесі розгляду адміністративних, цивільних і кримінальних справ та ухвалення відповідних судових рішень;

б) необхідно звернути окрему увагу на доктринальну конкретизацію критеріїв, умов, підстав та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів судового розсуду у справах в яких фігурують «діапазонні рамки: від та до» в контексті нарахування субсидій, аліментів, штрафів, призначення і виплата пенсій громадянам України та інших обставин справ, які стосуються визначення розміру матеріальних виплат. Крім того, за аналогічними алгоритмами потрібно ґрунтовно зупинитись на обставинах справ, які вимагають від судді його оціночних суджень, наприклад: належні життєві умови, належний догляд за дитиною, належне виконання батьками своїх обов'язків тощо. В даному випадку йдеться про спробу просування та подальшого розвитку ідеї імплементації і привнесення наукової, теоретичної ясності на рівні методологічних рекомендацій, а також концептуальних підходів відносно зазначених обставин справи, які за судовою практикою відносяться до оцінювання з боку судді, а не намагання або законодавчу чи навіть доктринальну потребу суттєвого регулювання судового розсуду, власного переконання суддів в процесі ухвалення судового рішення. Адже за таким напрямком буде втрачено зміст та сутність безпосередньої правосвідомості юридичного інституту дискреційних повноважень. Наприклад: задля об'єктивності, незаангажованості власного волевиявлення судді у справі, де потрібно оцінити належ-

ні умови проживання дитини, орієнтуватися лише на матеріальні аспекти або на висновки органів опіки та піклування може бути не завжди коректним. Звісно, кожна судова справа – це своя глибинна специфіка, але концептуально одна із рекомендацій, це закріплення принципу винесення судового рішення на основі максимально широкого обсягу доказів, фактичних обставин: свідчення свідків в особі сусідів, вихователів учбових закладів, родичів, друзів такої дитини тощо. Дійсно, дана теза не є новою, але ключове призначення фундаментального закріплення такого підходу – це ні в якому разі не допустити, щоб суддя, розуміючи, що є обставини, які є можливість перевірити додатковими методами, просто проігнорує такий крок. Крім того, виходячи із процедури автоматизованої системи розподілу суддів, яка функціонує в судах України до принципу безсторонності суддів в контексті їхніх дискреційних повноважень варто додати такий аспект, як ідеологічна, світоглядна та ментальна об'єктивність. Адже моделюємо випадок, коли суддя, який розглядає конкретну справу, має аналогічні до неї життєві обставини, які були або є актуальними для нього особисто та/або для його родини, друзів тощо. Або інша ситуація, суть якої полягає в тому, що є загальновідомі, публічні чи внутрішньоколективні відомості, інформація відносно позиції судді як людини до тієї або іншої життєвої події, яка схожа до обставин справи, яку він розглядає. В таких випадках, з реалістичної точки зору, складно розраховувати на об'єктивність суддівського розсуду. Знову ж таки, є інститут відводу і самовідводу судді але додаткова фіксація окреслених принципів допоможе поточному та прогностичному функціонуванню судової дискреції в Україні;

в) співвідношення та взаємозв'язки між дискреційними повноваженнями окремого судді та інших суддів у випадку колегіального складу суду в процесі розгляду конкретної справи;

І. дискреційні повноваження центральних органів виконавчої влади. Можемо охарактеризувати за умовно-ієрархічними орієнтирами даного рівня дискреційно-державного управління суспільними відносинами, як середню ланку самостійного інституту юридичної дискреції, яка займає відповідне місце між дискрецією суддів та чиновниками місцевих органів влади. Така думка ґрунтується на тому, що міністерства, служби, агентства, інспекції, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом ре-

лізують державну політику на рівні вищого керівництва в кожній сфері суспільного життя громадян України. Якщо в даному процесі буде порушено права людини, громадянин може звернутись до суду за захистом своїх прав як найвищої інстанції єдиного інституту юридичної дискреції. Концептуальність зазначеного вектору правозастосування юридичної дискреції, виходячи з позицій теорії права, складається за такими критеріями реалізації дискреційних повноважень, як: 1) за суб'єктом права, дискреційні повноваження: а) керівників міністерств, відомств та служб; б) посадовців і службовців центральних органів виконавчої влади; в) дискреційні повноваження працівників, які не входять до складу управлінського та адміністративного сектору зазначених органів влади; 2) за сферою державного управління суспільними відносинами – видовий поділ дискреційних повноважень за галузевим та секторним принципом, а саме: економічна, соціальна, правова, оборонна, зовнішня, інформаційна і культурна, демографічна політика ухвалення чиновниками органів публічної влади тих або інших дискреційних рішень; 3) за предметом та специфікою конкретних суспільних відносин, дискреційні повноваження чиновників можемо розподіляти за чітко визначеними напрямками державного управління. Для прикладу можемо взяти правову політику держави, за якою дискреційні повноваження чиновників у контексті їхнього посадового функціоналу класифікуємо на відповідні повноваження у правотворчій, правозастосовній та правоохоронній сфері;

VI. дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування – це одночасно найнижча та найширша ланка в запропонованій ієрархії інституту юридичної дискреції. Такий статус дискреційних повноважень чиновників місцевого самоврядування пояснюється тим, що вони мають справу з різноманітними, так званими первинними проблемами громадян, які проживають в конкретному селищі, селі або місті. Саме тому дискреційні повноваження: сільських, селищних та міських голів; мерів; депутатів місцевих рад, відіграють одну з ключових ролей в загальній концепції юридичної дискреції, оскільки велика кількість питань управлінського характеру, які потребують дискреційних рішень, вирішуються на місцях без участі центральних органів виконавчої влади або суду.

По-друге, щоб запропоновану доктринальну концепцію стратегічного розвитку юридичної дискреції інтегрувати в практичну

площину, необхідно реалізувати перспективну ефективність таких шляхів впровадження даної мети, як:

Г) рекомендувати законодавцю прийняти окремий Закон України «Про юридичну дискрецію в Україні». На нашу думку, беручи до уваги, наукову і предметну значущість юридичної дискреції для сучасної юриспруденції, цілком на часі подати ідею розроблення окремого, профільного та рамкового Закону України. Ключове завдання такого законодавчого акту - визначити обсяг суспільних відносин, який він покликаний врегулювати в особі правовідносин за контекстом сфер оптимізації, своєчасності, оперативності та мобільності реалізації органами публічної влади та суддями своїх повноважень на основі фундаментальних принципів права. Потрібно окремо підкреслити ту обставину, що базисом для такого нормативно-правового акта має стати вищевикреслена доктринальна концепція інституту юридичної дискреції.

У Законі України «Про юридичну дискрецію в Україні» повинні бути визначені основоположні засади, принципи і правила функціонування в цілому даного інституту права та дискреційних повноважень як його невід'ємного механізму регулювання суспільних відносин, а саме:

1) нормативно визначити передумови, орієнтири і правозастосовчі вектори, якими керуються посадові особи органів публічної влади та судді в процесі вибору одного із законодавчо передбачених варіантів прийняття того або іншого рішення. Ключовий акцент на охороні та захисті прав людини крізь призму фундаментальних принципів теорії права. Для прикладу законодавчо визначасмо даний процес через такі нормативні формулювання та змістовні тлумачення, як: а) *принцип верховенства права* у реалізації дискреційних повноважень суддів, посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування; б) *принцип законності* у реалізації дискреційних повноважень суддів, посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування; в) *принцип правової визначеності норми права* у реалізації дискреційних повноважень суддів, посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування; г) *принцип пропорційності* при ухваленні суддями та посадовими особами органів державної влади і місцевого самоврядування дискреційних рішень; д) *принцип своєчасності ухвалення* суддями та посадовими особами орга-

нів державної влади і місцевого самоврядування дискреційних рішень;

2) законодавчо закріпити як мінімум ключові поняття представленого об'єкта правового регулювання: юридична дискреція; розсуд; розсуд посадової особи органу державної влади; розсуд посадової особи органу місцевого самоврядування; межі розсуду посадової особи органу державної влади; межі розсуду посадової особи органу місцевого самоврядування; розсуд судді; межі розсуду судді; дискреційні повноваження судді; дискреційні повноваження посадової особи органу державної влади; дискреційні повноваження посадової особи органу місцевого самоврядування;

3) сформулювати та зафіксувати основоположні пріоритети законодавчого становлення юридичної дискреції в сфері юрисдикційних процесів. Йдеться про цивільні, кримінальні та адміністративні справи і відповідні провадження. В даному контексті нормативної уваги потребує юридична дискреція слідчих, прокурорів та в цілому представників правоохоронної системи України. Крім того, в рамках правосуддя за цивільними справами маємо цілий сектор правового регулювання в межах приватно-правової дискреції з боку позивачів і відповідачів;

4) шляхи і методи удосконалення судового контролю за реалізацією чиновниками органів державної влади та місцевого самоврядування їхніх дискреційних повноважень;

5) окремий розділ – це прикінцеві та перехідні положення, в якому необхідно визначити конкретні терміни внесення предметних, профільних змін до низки нормативно-правових актів, серед яких: Кодекс адміністративного судочинства України; Цивільний процесуальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади»; Закон України «Про місцеві державні адміністрації»; Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» тощо. На нашу думку, конкретні часові рамки внесення таких змін є предметом для дискусій та фахових обговорень, але оптимальний термін для такого процесу повинен бути передбаченим в один рік з дня набрання чинності Закону України «Про юридичну дискрецію в Україні»;

6) з урахуванням правозастосовних потреб та в порядку планованого законотворчого процесу вносити зміни до норматив-

но-правових актів для того, щоб закріпити функціональне призначення інституту юридичної дискреції на рівні законодавства України. Фактично такий крок буде логічним продовженням рамкового Закону та в цілому концептуальним орієнтиром для запровадження єдиної та структурованої системи законодавчого врегулювання інституту юридичної дискреції в Україні. Практична цінність запропонованого підходу в тому, щоб в рамках конкретного нормативно-правового акта упорядкувати специфіку юридичної дискреції саме тієї сфери суспільних відносин, якій він присвячений. Більше того, заданий вектор законопроектної роботи на чітких прикладах, вчергове та аргументовано продемонструє доктринальність і фундаментальність взаємозв'язків між основоположними засадами і принципами теорії права та інститутом юридичної дискреції. Потрібно окремо зауважити, що впровадження дискреційної системності в законодавстві України - це показник предметної дії принципу верховенства права, законності, визначеності права та забезпечення його структурованості. Враховуючи схематичність логічного викладу законодавчих змін щодо юридичної дискреції за всіма правилами юридичної техніки, сутність, а також змістовність діючих і потенційно-функціональних та принципових основ дискреційного порядку через правозастосовчі сегменти практичних механізмів права, продемонструємо приклад відповідних нормативних пропозицій в такому порядку, як:

1) внесення змін до конкретних статей нормативно-правових актів шляхом зміни та/або розширення їхнього правового змісту. Для прикладу можемо навести ч. 1, ст. 354 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), «допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря» [3], яка дає посилання на судовий розсуд і водночас не конкретизує його за допомогою юридичних механізмів. Пропонуємо викласти зазначену норму в такій редакції, «допит малолітнього та/або неповнолітнього свідка за розсудом суду, який ґрунтується на професійних висновках незалежних, державних психологів, психіатрів, спеціалізованих лікарів щодо стану здоров'я малолітнього та/або неповнолітнього свідка і рекомендацій вчителів, педагогів та беручи до уваги думку законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря

відносно можливих негативних наслідків для фізичного, ментального та психологічного здоров'я малолітнього та/або неповнолітнього під час такого допиту, проводиться за їхньою безпосередньою присутністю та участю».

Звернемо свою увагу на інший подібний приклад та запропонуємо свої законодавчі підходи до відповідних змін. Йдеться про ч. 2, ст. 364 КПК, «якщо в судовому розгляді брали участь декілька прокурорів, у судових дебатах на їхній розсуд має право виступити один прокурор або кожен із них обґрунтовує у промові свою позицію у певній частині обвинувачення» [3]. Знову ж таки, проблематика у відсутності чіткості стосовно предметних обставин такого розсуду, але вже з боку не судді, а прокурора. В даному випадку запропонуємо своє нормативне бачення, використовуючи наступну юридико-технічну конструкцію: якщо в судовому розгляді брали участь декілька прокурорів, у судових дебатах на їхній розсуд, *крім тяжких та особливо тяжких злочинів*, має право виступити один прокурор або кожен із них обґрунтовує у промові свою позицію у певній частині обвинувачення. Така думка взаємопов'язана з мірою покарання за тяжкі злочини, від 5 до 10 років позбавлення волі та особливо тяжкі злочини, понад 10 років позбавлення волі і довічне позбавлення волі. Логіка в тому, що, враховуючи дану обставину, заради забезпечення юридичних гарантій у представленні своїх позицій всіма учасниками кримінального провадження та уникнення випадків замовчування, приховування або упущення тих або інших аспектів конкретної судової справи, кожен прокурор, який бере участь у судовому засіданні, в обов'язковому порядку повинен виступити в судовому засіданні. В кожному із вищезазначених випадків, які мають відношення до КПК, конкретизуючи основоположну складову юридичної дискреції у формі розсуду, ми таким чином забезпечуємо виконання фундаментальних завдань теорії права крізь призму вдосконалення однозначності та чіткості законодавчих норм права.

2) внесення змін до законодавчих актів через процес інтеграції нових положень та статей. У свою чергу, за контекстом даного напрямку законодавчих змін у сфері юридичної дискреції та заради демонстрації відповідного правозастосовного прикладу, необхідно звернути свою увагу на таку думку правників, яка пов'язана з необхідністю внесення змін до ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративно-

го судочинства України (далі – КАС України) шляхом визначення поняття дискреційних повноважень наступного змісту: дискреційні повноваження адміністративного суду – надані йому державою права та повноваження адміністративного суду (першої, апеляційної, касаційної інстанцій, Великої Палати Верховного Суду), закріплені в положеннях статей КАС України, які дають змогу адміністративному суду вільно діяти при розгляді та вирішенні адміністративної справи, вибирати між двома або більше правовими альтернативами ту, яка, на його думку, є більш доцільною (обґрунтованою) [4]. Застосувавши такий підхід, ми включаємо та фіксуємо понятійно-категоріальний апарат, юридичні механізми правового регулювання та підстави й умови практичного застосування юридичної дискреції в тому або іншому законодавчому акті. Такий метод юридичної техніки повинен бути застосований також до інших процесуальних кодексів та законів України для професійного та комплексного регулювання суспільних відносин в сфері інституту юридичної дискреції за законодавством України.

Висновки. Інститут юридичної дискреції - це правовий механізм регулювання суспільних відносин, який охоплює багаторівневі сфери свого доктринального і законодавчо-практичного інтересу та знаходить безпосереднє вираження через процеси взаємодії з такими явищами юридичної дійсності, як: фундаментальні принципи права; охорона та захист прав людини і громадянина; демократичні засади сучасного праворозуміння; постійна модернізація, удосконалення та упорядкування процесу реалізації дискреційних повноважень посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування і суддями. Досліджуючи специфіку юридичної дискреції в Україні з позиції теорії права та практичної юриспруденції, ми маємо можливість висловити свої спостереження, які головним чином відображаються в тому, що на сьогоднішній день відсутній систематизований та структурований підхід до цього предметного інституту права. На нашу думку, наукове і правозастосовне призначення та відповідний потенціал такого правового інструментарію, як юридична дискреція, значно вийшов за межі окремо визначеної галузі права. Саме тому, на базі ідейних основ теорії права, було запропоновано розробити основні рекомендації доктринальної та правозастосовної концепції стратегічного розвитку юридичної дискреції.

Ми переконані в тому, що доктрина права має об'єднати спільні ідеї, погляди, підходи та інші теоретичні напрацювання відносно юридичної дискреції, які дещо розрізнено розфокусовані за окремими галузями права та сферами правового регулювання суспільних відносин. Такий підхід дозволяє чітко і конкретно систематизувати та розтлумачити понятійно-категоріальний апарат даного об'єкта дослідження, а також концентровано згрупувати ключові принципи, за якими судді та посадові особи органів публічної влади приймають управлінські рішення дискреційного характеру. Крім того, запропонована доктринальна концепція - це цілеспрямований процес просування інституту юридичної дискреції на новий рівень пізнання як окремого та самостійного правового явища в теорії права. Фундаментальна цінність даної концепції додатково прослідковується в контексті її основних передумов та напрацювань для подальшого процесу вдосконалення законопроектної роботи і нормативного регулювання юридичної дискреції за законодавством України.

Окремо потрібно підкреслити практичне значення такого кроку, як рекомендації щодо прийняття рамкового Закону України «Про юридичну дискрецію в Україні» та в подальшому внесення предметних змін до процесуальних кодексів, а також до інших законів України з метою законодавчо зміцнити та посилити функціональне призначення інституту юридичної дискреції як одного з ключових механізмів охорони і захисту прав людини і громадянина в Україні. Прийняття профільного закону, дійсно, на часі, що зумовлено вимогами сьогодення та правозастосовним потенціалом досліджуваного об'єкта наукового пошуку. Даний нормативно-правовий акт покликаний на законодавчому рівні врегулювати ключові ідеї та рекомендації, які чітко викладені в доктринальній концепції стратегічного розвитку інституту юридичної дискреції в Україні.

1. Zadyraka N. DISCRETIONARY POWERS OF ADMINISTRATIVE COURTS IN THE FIELD OF HUMAN AND CIVIL RIGHTS PROTECTION. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <file:///C:/Users/novit/Downloads/Zadyraka+N.+Discretionary+powers+of+administrative+courts+in+the+field+of+human+and+civil+rights+protection.pdf> 2. Михайліна Т.В., Іванченко Я. М. Проблеми правозастосовчої дискреції в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/5.pdf

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%83%D0%B4#w1_1
4. Кодекс адміністративного судочинства України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

References

1. Zadyraka N. DISCRETIONARY POWERS OF ADMINISTRATIVE COURTS IN THE FIELD OF HUMAN AND CIVIL RIGHTS PROTECTION. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. URL: <file:///C:/Users/novit/Downloads/Zadyraka+N.+Discretionary+powers+of+administrative+courts+in+the+field+of+human+and+civil+rights+protection.pdf>
2. Mikhailina T.V., Ivanchenko Ya.M. Problemy pravozastosovchoi dyskretsii v administratyvnomu sudochynstvi. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/5.pdf
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%83%D0%B4#w1_1
4. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Elektronnyi resurs] *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Novitskyi Vladyslav. Ways and methods of improving the institute of legal discretion in Ukraine

Based on the fundamental ideas and priorities of legal theory, the author of the article analyzed approaches relevant to contemporary jurisprudence in the study of key issues of the institution of legal discretion in Ukraine. It is proposed to develop a unified and systematic doctrinal concept of the strategic development of the institution of legal discretion in Ukraine. It is proposed to define the following main sections of this concept: 1) the institution of legal discretion and fundamental principles of law; 2) the conceptual and categorical apparatus of legal discretion and the philosophy of law; 3) Legal discretion in other areas of law through the mediation of doctrinal approaches to legal theory; 4) Discretionary powers of judges and the administration of justice in Ukraine; 5) Discretionary powers of central executive bodies; 6) Discretionary powers of local self-government bodies. In addition, the reasons, conditions, and arguments for the need for such a structured and combined approach are clearly and step-by-step presented, through which the institution of legal discretion is formalized as a separate object of legal reality and an independent mechanism for regulating social relations.

The article also proposes the author's vision, according to which it is time to adopt a framework law of Ukraine "On Legal Discretion in Ukraine." This regulatory act is intended to define the scope and subject matter of social relations that should be regulated by the institution of legal discretion through the discretionary powers of judges and officials of state authorities and local

self-government bodies. In turn, in accordance with the Law of Ukraine “On Legal Discretion in Ukraine,” it is recommended to establish the following areas and directions of legal regulation: 1) to enshrine in law the basic prerequisites and key guidelines through the prism of the principles of legal theory that guide public officials and judges in the exercise of their discretionary powers; 2) legislatively regulate and propose an official interpretation of at least the key concepts of the institution of legal discretion in Ukraine; 3) formulate the fundamental priorities for the legislative establishment of legal discretion in the field of jurisdictional processes; 4) judicial control over the exercise of discretionary powers by officials of state authorities and local self-government bodies; 5) final and transitional provisions regarding the determination of specific terms for amending a number of regulatory legal acts in the field of regulating social relations in the context of legal discretion in Ukraine. The author of the article expresses a clear conviction that the symbiosis of the doctrinal concept of the development of the institution of legal discretion in Ukraine, prioritizing its approval in the framework Law of Ukraine “On Legal Discretion in Ukraine” and the subsequent introduction of substantive changes to the procedural codes of Ukraine, as well as other regulatory and legal acts, is a strategic guideline in the implementation of ways to improve the effectiveness of such a mechanism for regulating social relations as legal discretion.

Key words: doctrinal concept, institution of legal discretion, human rights; discretionary powers, discretionary decisions, judicial discretion, normative legal act, framework law, procedural codes.

Дата першого надходження рукопису до редакції: 15.02.2026 р.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.02.2026 р.

Дата публікації: 03.03.2026 р.